IT-TWAQQIF TAL-KUMMISSERIJA TA' L-ART IMQADDSA F'MALTA

Jekk, mit-Triq ta' San Pawl, tidħol fi-Kunvent ta' Ġieżu tal-Belt, u tilwi mal-kurridur il-kbir għan-naħa tax-xellug, ġewwa nett, ħada t-taraġ, tara bieb kbir u fuqu salib aħmar b'erba' slaleb żgħar fl-erba' rokon tiegħu, u kitba: *Commissariatus Terrae Sanctae*. Hemm ġew hemm naqra ta' kunvent barrani maqtugħ għalih, li ma jagħmilx mal-Provinċja ta' Malta, iżda mal-Kustodja ta' Ġerusalem. U hemm jinsabu: uffiċċju, librerija żgħira, naqra ta' arkiviu, u farka ta' mużew ta' l-antkità. U fuq, matul taraġ, ħafna ċelel, fejn il-Franġiskani li jkunu sejrin lejn il-Palestina jew ġejjin minnha, jistgħu jistrieħu ftit, qabel itemmu s-safar. Dan il-kunvent ċkejken jew Kummisserija, għandu nitfa ta' storja li sa ngħiduha fuq fuq.

* * *

Meta twaqqfet il-Kummisserija ta' l-Art Imqaddsa fil-Kunvent ta' Ġieżu tal-Belt, ma hux magħruf sewwa sew, imma aktarx kien fis-sena 1636. Għax fil-qagħda alanija tal-''Propaganda Fide'', f'Ruma, fis-7 ta' Lulju ta' dik is-sena, żewġ Kummissarji ta' l-Art Imqaddsa, Patri Pawl ta' Madrid u Patri Binnard ta' Castillo, fost ħwejjeġ oħra talbu biex jingħata amar lill-Gwardjani tal-Kunventi, fejn hemm il-Kummissarji ta' l-Art Imqaddsa u ma kellhomx taqsima tagħhom, li jingħatawlhom ċelel għal sħabhom, fejn jistrieħu ftit waqt is-safar. U din it-talba kienet milqugħa mill-''Propaganda Fide'', li qatgħet li għandu jsir hekk.

Huwa magħruf ukoll minn ittra miktuba minn Malta minn idejn Patri Anton ta' Virgoletta, fl-24 ta' Settembru 1637, li f'Malta kien jinsab minn xi żmien Kummissarju ta' l-Art Imqaddsa u li kien jismu Patri Arkanġlu, u li kien qiegħed jagħned biex iwaqqaf taqsima għal Missjunarji, bħal ma kien imwissi minn Ruma li għandu jsir. L-ittra mibgħuta lill-Kardinal Prefett tal-''Propaganda'', Antonio Barberini, u tgħid dan il-kliem li ġej:

''Tkun imgħarrfa s-Sinjurija Tiegħek bil-marda ta' Patri Antonio ta' Pescopagano, u b'kemm qiegħed jaħdem il-Patri Arkanġlu ta' Malta, Kummissarju ta' l-Art Imqaddsa. Ma jistax wieħed jfisser b'kemm ħniena jieħu ħsieb ir-Rħieb kollha ta' Ġerusalem u kemm jiswa lill-Art Imqaddsa, billi jaħseb għall-ikel u għas-safar tagħhom, għad li ma għandux flus għajr dawk biss li jiġbor minn Malta. Mhux biss dan, imma wkoll tagħa seba' mitt skud lill-Prokuratur ta' Messina,u b'hekk ingħafas hu, u ħaduha miegħu r-Rħieb l-oħra ta' Malta, li jaħsbu biss għal dak li jaqbel lilhom. u jagħmlu kemm jistgħu biex ifixklu dan il-ġid. Qiegħed nikteb dan biex il-''Propaganda'' tkun imgħarrfa bilġrajja, l-aktar issa li wasallu l-amar minn Ruma li jibni żewġ kmamar għar-Rħieb ta' l-Art Imqaddsa. U meta semgħu b'dan ir-Rħieb l-oħra hedduh li jkeċċuh 'il barra minn Malta. Naf imma li għandu min iħami għalih billi jarawh daqs hekk tal-ħsieb u ta' qalb tajba'' (Golubovich: ''Biblioteca di T.S.'', tomo I, faċċata 66). Minn din l-ttra jidher ċar li l-amar kien wasal minn Ruma wara t-talba li kienu għamlu P. Pawl Madrid u P. Binnard Castillo.

Minn memorjal ieħor hu magħruf

ukoll li kien wasal amar minn Ruma lill-Patri Gwardjan tal-Kunvent tal-Belt, biex jagħti malajr erba' ċelel lill-Kummissarju ta' l-Art Imqaddsa. U dawn iċ-ċelel kienu isfel, iħarsu lejn il-kurridur fejn issa hemm l-Oratorju tal-Kurċifiss. Imma billi din il-għotja saret fuq il-qalb, wara ftit il-P. Gwardjan sadd bil-ħaġar il-bibien ta' dawn iċ-ċelel min-naħa ta' ġewwa u fetaħ bwieb oħra min-naħa ta' barra, u kriehom lin-nies.

Il-ħaġa baqgħet hekk sas-sena 1640, meta kien Malta l-Kummissarju ta' l-Art Imqaddsa P. Kornelju ta' Cascia, li aktarx kien mibgħut hawn mill-Kurja ta' l-Ordni. Għedna *aktarx*, għax dik is-sena nfisha l-"Propaganda Fide" kitbet lill-Inkwiżitur ta' Malta sabiex iġiegħel lil P. Kornelju jagħti l-wisa' lil P. Bonaventura, Malti, għax kien imiss lilu (Mill-Arkivju ta' l-Inkwiżitur, il-Palazz ta' l-Isqof, il-Belt).

B'danakollu P. Kornelju ma ħamilx il-għemil tal-P. Gwardjan, fuq iċ-ċelel li ħa lill-Kummissarju u kriehom lill-barranin. U billi ma għamel xejn miegħu bit-talb u l-kelma t-tajba, kiteb lill-"Propaganda Fide" l-ittra li sa nġibu hawn taħt:

"Eminentissmi u Rev.mi Sinjuri,

"Patri Cornelju ta' Cascia, Kummissarju ta' l-Art Imqaddsa fil-gżira ta' Malta, jitlob li jgħarraf lill-Eminenzi Tagħkom li fil-Kunvent tal-Franġiskani ta' Ġieżu ftit ilu kienu mogħtija xi ċelel lir-Rħieb li jkunu għaddejjin lejn Ġerusalem. Imma minn xi snin 'il hawn ir-Rħieb ta' dak il-Kunvent għalqu bil-ħaġar il-bwieb ta' dawn iċ-ċelel min-naħa ta' ġewwa u fetħu bwieb għat-triq u krewhom lill-barranin. Għalhekk l-imsejkna Franġiskani ta' Ġerusalem li jgħaddu minn Malta, issa jkollhom imorru joqogħdu l-Isptar, fejn huma jiddejqu u n-nies jistagħġbu jarawhom m'humiex milqugħa minn sħabhom. Għalhekk nitlob lill-Eminenzi Tagħkom li dawk iċ-ċelel jerġgħu jingħataw lill-Kummissarju u jinfetħu l-bwieb ta' ġewwa bħal ma kienu qabel u jingħalqu l-bwieb li jagħtu għat-triq, u tingħata wkoll lill-Kummissarju l-kappella tal-Qabar ta' Kristu biex jinżammu fiha l-flus li jkollu sakemm jinbagħtu l-Art Imqaddsa."

Wara din l-ittra, il-"Propaganda Fide", fid-19 ta' Diċembru 1640, kitbet lill-Inkwiżitur ta' Malta ta' dak iż-żmien, Mons. Ġanbattista Gori-Pannellini, u amritu jwettaq it-talba ta' P. Kornelju. L-ittra hija din:

"Ill.mu u Rev.mu Sinjur,

"Minn dan li hawn miktub f'din l-ittra (*ta' P. Kornelju*) is-Sinjurija Tiegħek tifhem kemm jeħtieġu x'imkien fejn joqogħdu r-Rħieb li jkunu sejrin l-Art Imqaddsa jew ġejjin minnha, li jaħslu jgħaddu minn Malta, u wkoll it-talba li għamel il-P. Kummissarju ta' hemm lill-"Propaganda". Aħna nifhmu li ma hix ħaġa sewwa li dawk ir-Rħieb, l-aktar meta jkunu ġejjin minn Ġerusalem, għajjenin u mikduda, wara safra twila, ikollhom imorru joqogħdu l-Isptar. Għal hekk namruk tagħmel kif talab il-P. Kummissarju u nħallu f'idejk li dak li talab iseħħ, u nagħtuk is-setgħa kollha meħtieġa biex tagħmel dan.

"Nixtiqulek kull ġid.

"Antonio Barberini, Kardinal.

"Francesco Ingoli, Segretarju."

("Miscellanea", tal-Kummisserija tat-Terra Santa, il-Belt).

Għal hekk l-Inkwiżitur, fid-29 ta' Mejju 1641, bagħat lill-kanċellier tiegħu, Dun Salv Burlò, li ħa ċ-ċelel u raddhom lil P. Kornelju, Kummissarju tal-Art Imqaddsa.

Imma dawn iċ-ċelel ma damux wisq

jagħmluha ta' egħmara għar-Rħieb tal-Qabar ta' Kristu. Għax kif jidher mill-"Atti" tan-Nutar Pietru d'Armenia, fil-jum 20 ta' Frar 1630, il-Kunvent ta' Ġeżu kien xtara dar, bini wieħed miegħu, bil-bieb fit-triq ta' Santa Luċija. Did-dar kienet ta' waħda jisimha Katarina, il-mara tal-Papas Grieg-Kattoliku, Giovanni Metaxi (Chetta-Schirò: "Memorie del Rito Greco in Malta", p. 24, etc.). Inxtrat tliet-mija-u-ħamsa-u-tmenin skud. Din id-dar, f'Ġunju tas-sena 1656 ħaditha l-"Propaganda Fide" u tatha lill-Kummissarju tal-Art Imqaddsa biex jistrieħu fiha r-Rħieb li jkunu ġejjin u sejrin Ġerusalem. Din id-dar hija, bi ftit tiswijiet li saru minn dak iż-żmien 'il hawn, dak il-Kunvent ċkejken, bil-bieb kbir, bis-salib aħmar fuqu, fix-xellug tal-kurridur tal-Kunvent ta' Ġeżu tal-Belt, li semmejna filbidu.

P. V. Cardona, O.F.M.

AGRAPHA CHRISTI

(Jorbot mal-ħarġa ta' qabel, faċċata 30)

Fi ktieb jgħidulu *Codex Bezae,* li jinsab f'Cambridge, l-Ingilterra, fil-Bxara ta' San Luqa, k. VI v. 4 hemm miktub li darba Ġesù ra raġel jaħdem fil-għalqa, nhar ta' Sibt. Resaq fuq il-ħajt u qallu: *Raġel, jekk taf x'int tagħmel, tkun imbierek; imma jekk ma tafx x'int tagħmel, tkun misħut.*

Ried ifisser Ġesù, li jekk dak ir-raġel kien jaħdem għal xi ħtieġa, biex is-Sibt minn bdiel ġid, kif irid Alla, ma jisfalux ta' deni, kien imbierek, għax għamel raj Alla; imma jekk ħaseb li b'xogħlu kiser is-Sibt, kien misħut, għax li kien dnub, kieku għamlu xorta waħda.

Qawl ieħor ta' Ġesù, li fih wisq fejda għal min itegħmu, ħadtu minn ktieb Ingliż (Sweet Scented Leaves) miktub minn mara Kattolika Ingliża (Violet O'Connor), li ma nafx minn fejn tennietu. Ġesù darba ra kelb mejjet mormi fit-triq. Kif raħ qal: *il-għaġ (avorju) ma hux aktar abjad minn snienu.* Il-Lhud li kienu miegħu stagħġbu. Qalu: "Min hu dan li saħansitra f'kelb mejjet isib xi ħaġa x'ifaħħar?" Donnu ried Ġesù b'dal-kliem jagħtina turija li għandna nsemmu l-ġid li naraw f'ħadd ieħor, imqar kien qajla, aktar mid-deni tagħhom, imqar ikun wisq. Kemm nonqsu ta' kull jum f'din il-ħaġa! Kemm nies m'humiex għajr imaqdru lill-għajrhom biex jgħattu xturhom, jew biex juru n-naqra ta' ħajr li jistħajjlu li għandhom huma!

Fi ktieb qadim miktub mill-ewwel insara, li jitħaddet fuq il-Mewt ta' Ġesù, miktub dan li ġej, li mill-bixra tiegħu jidher li aktarx hu minnu. Meta Ġesù kien quddiem Pilatu, u resqu l-Lhud jqassu fuqu u jixluh, il-Ħakem Ruman qallu: "Tisma' x'inhuma jgħidu fuqek? Int xi twieġeb?" U Ġesù għal dal-kliem qal lil Pilatu: *Kull ħadd għandu s-setgħa fuq fommu, li jgħid il-ġid jew id-deni. Jaraw huma.* Jiġifieri, m'hux kull ma jgħidu n-nies għandu jkun minnu. Daqs kemm bniedem jista' jgħid is-sewwa, daqs hekk ieħor jista' jgħid il-gideb. Jekk min jitkellem ikun ħabib, jew għadu; jekk għandu xi qliegħ, xi fejda, jew xi mikseb, aktarx li jgħawweġ is-sewwa. Jekk dak li jkun ma